

O'QITUVCHI PEDAGOGIK FAOLIYATIDA KASBIY REFLEKSIYANING O'RNI.

Uchqunova Malika Erkin qizi

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Defektologiya yo'nalishi 2- kurs 136- guruh talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishda reflektorlik xususiyatini namoyon etishi hamda bu jarayon o'quvchilar ongiga tasiri va talim tizimini yaxshilanishi haqidan so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Pedagog, kommunikativ, kooperativ, refleksiya, interiozatsiya, reflektiv ta'lim.*

Pedagog bu (yunoncha paidagogos — tarbiyachi) — pedagogika mutaxassisi, bolalar va yoshlarni tarbiyalash va o'qitish bilan shug'ullanuvchi hamda ularga ta'lim bilan bir qatorda tarbiya beruvchi, shu soha bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega bo'lgan shaxsdir.

Pedagogika fani (yunoncha paidagogs) — tarbiya, ta'lim hamda ma'lumot berishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganuvchi fanlar majmuasi. Pedagogika institutlari va ayrim boshqa o'quv yurtlarida mutaxassislik dasturi asosida o'rganiladigan o'quv predmeti ham pedagog deb yuritiladi. Pedagogika fan sifatida bola tarbiyasining nazariy asoslari bilan shug'ullanadi. Bunda o'qituvchilar bilan birga keng jamoatchilik, butun xalqimizning fidokorona mehnatini e'tirof etib, birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov o'zining “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” asarida quyidagi fikrlarni bayon etadi: “Maktab, ta'lim-tarbiya masalasi davlat va jamiyat nazoratida bo'lishi asosiy qonunimizda belgilab qo'yilgan. Shu bilan birga, bu keng jamoatchilik, butun halqimizning ishtiroki va qo'llab-quvvatlashini talab qiladigan umummilliy masaladir. Shuni unutmasligimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim-tarbiya olishiga bog'liq. Buning uchun har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish – ta'lim-tarbiya sohasida fidokorona mehnat qilayotgan o'qituvchilarning asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi kerak”. Bu ulkan javobgarlik hissi o'qituvchilarda pedagogik mahorat qirralarining turli jarayonlarini hozirgi zamon talablari darajasida takomillashtirishni talab etadi. So'nggi yillarda pedagog va psixolog olimlar o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida fikrlash hamda analitik qobili-yatlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidlamodalar. Bu qobiliyatlar asosini esa, o'qituvchining kasbiy refleksiyasi tashkil etadi.

Refleksiya (lot. «reflexio» - orqaga qaytish) – «har tomonlama barkamol rivojlangan insonning o‘z xatti – harakatlari va ularning qonu-niyatlarni anglashga qaratilgan nazariy faoliyat shaklidir, inson ma’naviy dunyosining o‘ziga xos yashirin hislatlarini ochib beradigan o‘z–o‘zini bilishga va anglashga qaratilgan faoliyatdir» qarashlarni ishlab chiqish zaruriyati bilan bog‘laydi. U «Refleksiya – ichki tasavvurdan tashqi tasavvurga va aksincha biridan boshqasiga o‘tish, fikrlash jarayonida ushbu jarayonlarning interiorizatsiya (tashqi omillarning ichki omillarga o‘tishi)si haqidagi fikrlarni shakllantirish asosi... Refleksiya asosida nafaqat psixologik bilimlar, balki xotira, malaka va ko‘nikmalar shakllantiriladi va amalda qo‘llash usullari takomillashtiriladi» deb hisoblaydi. O‘qituvchining kasbiy pedagogik faoliyatida refleksiya jarayonini o‘r-ganib, ko‘plab olimlar uning kommunikativ hamda kooperativ turlarini us-tun qo‘yadilar, aynan ushbu usullar o‘qituvchining pedagogik faoliyatida va o‘quvchilar bilan muloqotida ko‘proq namoyon bo‘ladi, deb hisoblaydilar.. Biroq, bizningcha, pedagogik faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlari xilma xil bo‘lganligi sabab-li refleksiyaning har bir turini Ushbu maqolada ta'limni sifatini oshirish uchun «Ta'limning yordamchi shakllari» va uning o'quvchilar bilim doirasidagi samaradorligi, o'quvchilarni mustaqil ta'limga tayyorlash yoritib berilgan. Shaxsning muayyan faoliyatini muvaffaqiyatli egallashi, shuningdek uni ijodiy ravishda amalga oshirishning shartlari hisoblangan xususiyatlariga qobiliyat deyiladi. Ishdagi muvaffaqiyat ko'p jihatdan uning qobiliyati bilan belgilanad. Masalan qobiliyatli o'qituvchi bir xil ish sharoitlarida o'z hamkasblariga qaraganda yaxshiroq natijaga erishadi. Biz ko'pincha falon o'qituvchining hali tajribasi kam lekin u shubhasiz qobiliyatli o'qituvchi degan iboralarni eshitamiz bu o'sha o'qituvchining xali kam tajribasi bo'lishiga qaramasdan o'qituvchilik ishini muvaffaqiyatli olib borishga yordam beradigan bir qancha pedagogik qobiliyatlar kuzatuvchanlik pedagogik nazokat muomilaga ega ekanligidan darak beradi. Pedagogik faoliyatning samarali bo'lishi uchun o'qituvchida qobiliyatning quyidagi turlari mavjud bo'lmog'i va uni rivojlantirib borilmog'i lozim.

1. Bilish qobiliyati-fanning tegishli sohalariga oid (matematika, fizika, adabiyot va boshqalarga oid) qobiliyatlar

2. Tushuntira olish qobiliyati-o'quv materialini o'quvchilarga tushunarli qilib bayon eta olish, material yoki problemani aniq tushunarli qilib gapirib berish, o'quvchilarga mustaqil ravishda aktiv fikrlashga qiziqish uyg'otish qobiliyati.

3. Kuzatuvchanlik qobiliyati-o'quvchining, tarbiyalanuvchining ichki dunyosiga kira olish qobiliyati, o'quvchi shaxsini juda yaxshi tushuna olish, psixik qobiliyatlarni kuzata olish qobiliyati.

4. Nutq qobiliyati- nutq yordamida, shuningdek imo- ishora vositasida o'z fikr hamda his- tuyg'ularini aniq va ravshan ifodalash qobiliyati.

5. Tashkilotchilik qobiliyati - birinchidan, o'quvchilar jamoasini uyushtirish, jipslashtirish, muhim vazifalarni hal etishda ruhlantirishni ikkinchidan, o'z ishini to'g'ri tushuntirishni nazarda tutadi.

6. Diqqatning taqsimlay olish qobiliati - o'qituvchi uchun diqqatning barcha xususiyatlari- hajmi, kuchi, ko'chuvchanligi, iroda qila olishi, safarbarli taraqqiy etgan bo'lishi bo'lishi juda muhimdir.

O'qituvchi ta'lim hayotimiz davomida o'zimiz va atrofimiz bilan doimo aloqada bo'lamiz. O'qituvchilar o'quvchilar bilan munosabat o'rnatish va muammolarni hal qilish uchun turli usullardan foydalanadilar. Mulohaza yuritish, tushunchalarni amaliyotga tatbiq etish va uzluksiz o'rganish madaniyatini targ'ib qilish qobiliyati ta'limdagi aks ettirish amaliyotining barcha tarkibiy qismlari hisoblanadi. Reflektiv ta'lim o'qitish usullaridan tashqariga chiqadi. Kuzatishlarim natijasida darslarni yaxshi tashkil etishda nima foyda beradi va foyda bermasligi haqida fikr yuritdim. Talabalar va hamkasblarimning fikr-mulohazalarini olish ham juda foydali bo'ldi. O'qitish jarayonida faqatgina nazariy bilimlarni berish emas balki amaliyot jarayonidan ham foydalanish kerakligi va bu o'quvchi va talabalarni mashg'ulotlarga b'lgan qiziqishini ortishi olib kelishini anglab yetdim.. O'shanda men reflektiv ta'limning kuchini angladim. Har bir pedagog o'qitish metodiga reflektiv amaliyotlarni qo'shishni boshlagandan so'ng, o'quvchilarning o'zaro munosabati va darslarni tushunishi sezilarli darajada yaxshilana boshlaydi. Reflektiv ta'lim - bu ichki qarash va doimiy takomillashtirishdir. Reflektor amaliyotining asosiy shartlari shundan iboratki, u o'qituvchilarga nazariyani amaliyotda qo'llashga yordam beradi, sinf amaliyotini yaxshilashga olib keladi va amaliyotchilarga sinf bilan bog'liq tajribadan o'rganish orqali professional o'sishga imkon beradi. Shuning uchun bu fikrlash orqali nazariya va amaliyotni birlashtirishning muhim usulidir. Reflektiv o'qitish hozirgi kunda o'qitish usulini eng samarali usullaridan biri bo'lib, u deyarli hamma joyda o'qituvchilar ta'limida professional o'sishning markaziy mavzusiga aylanadi. O'qituvchilar ta'limi har qanday davlatning ta'lim tizimini isloh qilish va mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi va ta'lim sifati o'qituvchilar va o'qitish sifatiga bog'liq. O'qituvchilar uchun yuqori sifatli ta'lim dasturlari va reflektiv amaliyotga intilish kengroq e'tiborga sazovor bo'ldi, chunki o'qitish tajribasining o'zi yaxshilangan amaliyotlarni kafolatlamaydi. Boshqacha qilib aytganda, o'qituvchilar o'zlarining o'sib borayotgan "bilim bazasi" dan "harakatda aks ettirish" orqali o'z sinflarida va maktablarida paydo bo'ladigan muammolarni aniqlash uchun foydalanishlari talab qilinadi. Ba'zi odamlar uchun mulohaza yuritish qiyin bo'lishi mumkin, chunki ular buni qilish uchun hech qanday sabab yo'q yoki chuqurroq, ular hal qilishlari kerak bo'lgan muammolar bor yoki yo'qligini bilishmaydi) fikrlash - bu auditoriyadagi muayyan harakatlarni qayta ko'rib chiqish va tahlil qilish jarayoni, shuning uchun o'quvchilar va o'qituvchilar o'zlarining ta'lim va o'quv maqsadlariga erishadilar. Refleksiya o'qituvchilarning sinfda o'qitishda qanday fikrlashlari haqida yaxshi amaliyot sifatida tobora ko'proq e'tiborga sazovor bo'lmoqda, chunki fikrlash va o'rganish o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjud. Reflektiv ta'lim uchun mulohaza yuritish faqat muammolarni turli nuqtai nazardan tushunishni yaxshilash uchun yaxshi bo'lishi mumkin, shunda muqobil echimlarga erishish mumkin. Shu ma'noda, shaxsiy e'tiqod va tajribalar mulohaza yuritish jarayonining o'zagi bo'lishi kerak, bu esa o'z navbatida o'qitish va akademik mahoratni

o'shishga xizmat qiladi. Reflektiv amaliyotni turli yo'llar bilan targ'ib qilish mumkin. Mulohaza yuritishning turli usullariga aks ettiruvchi jurnallar, kundaliklarni yozish, o'qitish jarayonini tengdoshlar bilan kuzatish, o'qituvchi va o'qituvchining fikr-mulohazalarini o'rganish, harakat tadqiqoti, hamkorlikda o'rganish va raqamli texnologiyalar bilan aks ettirish kiradi. Bunday o'qituvchi shaxsiy tajriba asosida rivojlanib, yangilik va ijodkorlik orqali mahoratga erishsa, o'quvchilar ilhomlanib, o'quv jarayonida faol ishtirok etadilar. O'qituvchi tomonidan reflektiv fikrlashni o'qituvchining o'rganishning rekursiv tsikli sifatida tavsiflash mumkin, bu bilimdan reflektiv kuzatish, aniq tajriba, mavhum kontsepsiya va faollik manbai sifatida foydalanishni o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, turli xil aks ettiruvchi o'qitish strategiyalaridan foydalanish o'qituvchilik kasbiy amaliyotini yaxshilash uchun foydali elementlardir. Ushbu o'quv jurnallariga kiritilgan strategiyalar, dars hisobotlari, audio va video yozuvlar va o'z-o'zini nazorat qilish usullari tanqidiy tahlil qila oladigan, o'z faoliyati haqida xabardorlikni oshiradigan va sinf tadqiqotchisi bo'la oladigan yangi o'qituvchilar uchun muhim boshlang'ich nuqtadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Pedagogik mahorat. Darslik / A. A. Xoliqov; O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2011, -289-298 b.
 2. Zufarova M.E. UMUMIY PSIXOLOGIYA O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti TOSHKENT 2010.
 3. Pedagogika G'G'A.Q. Munavvarovning tahriri ostida . -Toshkent, O'qituvchi, 1996.
- January, 2024 ISSN: 2181-1385 ISI: 0,967 | Cite-Factor: 0,89 | SIS: 1,9 | ASI: 1,3 | UIF: 6,1 | SJIF: 6,897